

Araştırma Makalesi

Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın ve Per Petterson'un At Çalmaya Gidiyoruz Romanlarına Mukayeseli Bir Bakış

A Comparative Literature Study On Orhan Pamuk's Red-Haired Woman And Per Petterson's Out Stealing Horses Novels

Ufuk SARITAŞ¹ Fikri KULA²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, saritasufuk@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fkula32@gmail.com

Öz: Mukayeseli edebiyat, edebî ürünlerdeki farklılık ve benzerlik ilişkisini incelemek üzere ortaya çıkmış bir disiplindir. Mukayeseli edebiyat müstakil bilim hüviyetini 19. yüzyılda kazanmış, önceleri Fransa merkezli olarak Avrupa'da daha sonraları da Amerika'da gelişim göstererek farklı ekoller oluşturmuştur. Mukayese usulleri farklılık gösterse de mukayeseli edebiyat çalışmaları bugün daha çok farklı dillerde yazılmış, farklı kültür ve milletlere ait eserlerin mukayesesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eserler genellikle konu, düşünce ve biçimsel özellikleri açısından karşılaştırılmaktadır. Bu çalışmada da Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* romanı ile İsveçli yazar Per Petterson'un Türkçeye *At Çalmaya Gidiyoruz* romanı, konu ve motif açısından ortaklık, benzerlik ve farklılıklarına odaklanılarak mukayese edilmiştir. Romanlarda geriye dönüşlerle okura aktarılan olaylar hem İsveç için hem de Türkiye için önemli siyasal gelişmelerin yaşandığı tarihlerdedir. Bunun yanında romanların başkışileri olan Cem ve Trond'un babalarının çocuklarından gizli bir siyasal mücadele içerisinde olmaları önemli benzerliklerdendir. Öte yandan romanlarda dikkat çeken en önemli benzerliklerden birisi olarak Cem ve Trond'un babaları ile bir aşk üçgeni içerisinde bulunmalarıdır. Bu aşk üçgeni ve kahramanların yazgıları bize Kral Oidipus'un hikâyesini çağırır. Çalışmada *Kırmızı Saçlı Kadın* ve *At Çalmaya Gidiyoruz* romanları karşılaştırılırken ayrıca yukarıda zikredilen hususlar bakımından Kral Oidipus ile olan benzerlikleri de gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mukayeseli edebiyat, roman, Orhan Pamuk, Per Petterson

Atıf: Saritaş, U.; Kula, F. (2025). "Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın ve Per Petterson'un At Çalmaya Gidiyoruz Romanlarına Mukayeseli Bir Bakış". *Edebî Eleştiri Dergisi*. 9(2): 409-421.

DOI: 10.31465/eeder.1684352

Geliş/Received: 26.04.2025

Kabul/Accepted: 01.10.2025

Yayın/Published: 27.10.2025

Abstract: Comparative literature is a discipline that emerged to examine the relationship between differences and similarities in literary works. Comparative literature gained its independent scientific identity in the 19th century, and it developed in Europe, initially centered in France, and later in America which led to the emergence of different schools. Although the methods of comparison vary, comparative literature studies today mostly focus on comparing works written in different languages and from different cultures and nations. The works are generally compared in terms of subject, thought and formal features. In this study, Orhan Pamuk's Red-Haired Woman and Swedish author Per Petterson's novel translated into Turkish as At Çalmaya Gidiyoruz are compared by focusing on their similarities and differences in terms of subject and motif. The events conveyed to the reader through flashbacks in the novels occur at times when important political developments took place for both Sweden and Turkey. In addition, the fact that the fathers of the protagonists of the novels, Cem and Trond, are engaged in a secret political struggle from their children is an important similarity. On the other hand, one of the most important similarities that draws attention in the novels is that Cem and Trond are involved in a love triangle that includes their fathers. This love triangle and the fates of the heroes remind us of the story of King Oedipus. In this study, while comparing the novels The Red-Haired Woman and Out Stealing Horses, their similarities with King Oedipus in terms of the issues mentioned above are also shown.

Keywords: comparative Literature, novel, Orhan Pamuk, Per Petterson

Extended Abstract

This study examines the novels *Red Haired Woman* by Orhan Pamuk, one of the important names of contemporary literature, and Per Petterson's *Out Stealing Horses*, from a comparative literature perspective and examines in depth the thematic and structural commonalities in both works. These novels, written in different languages, cultures and geographical environments, contain many common elements such as dramatic father-son relationships, identity search, trauma, destiny, political struggle and intertextuality at the intersection of individual and social histories. In this context, the article offers a strong analysis of both local and universal dimensions of literary texts.

Comparative literature is a branch of science that aims to establish meaning relationships between texts from different nations, languages and cultural codes. This field, which emerged as an independent discipline in the 19th century, aims to compare literary texts within the framework of basic parameters such as subject, idea, form and motif. In the article, a comparison is made based on this methodological framework, especially in the context of subject and motif. The principle of "common human experience", one of the most basic assumptions of the comparative method, appears clearly in these two novels. Based on the idea of "world literature" emphasized by Cemil Meriç, it is stated that national literatures are enriched by being influenced by each other and ultimately universal human experiences become common.

The historical context of novels is a decisive element in understanding the sociopolitical background of their narratives. Petterson's novel *Out Stealing Horses* takes place in Norway after the Second World War; Pamuk's novel *The Red Haired Woman* takes shape in the shadow of political turmoil, coups and ideological polarization in Turkey in the 1980s. Both texts deal with the individual-society conflict through the themes of childhood traumas, fatherlessness, identity construction and confronting the past. The characters Trond and Cem were abandoned by their fathers in their childhood, so they stepped into adulthood with a mood shaped by both anger and longing. This father figure can be read in both novels not only as an individual deficiency, but also as an ideological void represented by the social and historical context.

Another important element that draws attention in both novels is the love triangle that develops through the main characters' interest in older, married women during their youth. Cem's sexual intercourse with Gülcihan, whom he knows as the Red Haired Woman, turns into a tragedy when he learns years later that this woman is his father's ex-lover. Similarly, Trond feels an emotional closeness to Jon's mother; But this woman is also her father's lover. These love triangles remind us of the mother-son relationship in the tragedy of King Oedipus, and this mythological motif is used in both novels. While Cem's relationship with Gülcihan reached the point of sexuality, what happened between Trond and Jon's mother could not turn into a mutual relationship.

The study highlights the Ziegarnik effect, highlighting Cem and Trond's inability to let go of their past despite the passage of time. Unfinished business can impact a person's life through recurring physical or psychological problems across generations. Various unfinished problems, left unsolved, not only disrupt an individual's life but also have the potential to shape the lives of future generations. This incompleteness also impacted the later lives of Cem and Trond.

The article underlines the intertextual references to the Oedipus narrative, especially in the novel *The Red-Haired Woman*. By directly referring to this narrative many times in the novel, Orhan Pamuk reconstructs the fate of Oedipus through the character of Cem. Events such as Cem's unknowingly having an affair with his father's lover, having a child with him, and eventually dying by being shot in the eye clearly reveal the parallelism established with the mythological narrative. Such intertextual relations are one of the typical features of postmodern literature. There are no such explicit references in Petterson's novel; However, when evaluated in the context of Jung's archetype theory, it can be said that universal unconscious themes such as competition with the father, desire for the maternal/female figure and the individual's reckoning with fate are functional throughout the novel.

The characters in the novel can be interpreted not only as representatives of their individual fates, but also as representatives of national historical memory. Cem and Trond's return to the places where they started

in order to confront their past traumas in the later stages of their lives is similar to Oedipus' unknowing return to Thebai. Trond's seclusion after retirement, close to the village where he saw his father for the last time, and Cem's return to Öngören after many years, show that these narratives establish a cyclical structure based on the motif of fate. In this context, it can be argued that both novels carry a mythological and psychoanalytical depth behind the individual dramas.

As a result, the article reveals that the novels *The Red Haired Woman* and *Out Stealing Horses* have remarkable similarities in terms of thema and structure. The most prominent of these similarities is the conflicting relationships of the main characters with their fathers and the love experiences shaped by these relationships. In both novels, the characters unknowingly fall in love with the women their fathers love, and this creates psychological chaos and dramatically affects the characters' lives. While this situation is directly associated with the Oedipus narrative in Orhan Pamuk's novel, it exists more implicitly in Petterson's novel. Both works build a common narrative ground through the universal motifs of literature and human conditions. Thus, the article reveals the functionality of comparative literature and the creative dialogue that the contemporary novel establishes with classical myths.

Giriş

Tarih sahnesinde var oluşundan itibaren pek çok farklı coğrafya, kültür ve dillere mensup olmalarına rağmen toplumların yaşadıkları olaylar ya da durumlar birçok noktada ortaklık arz eder. İnsan olmanın bir gereği şeklinde yorumlanabilecek bu durum toplumların doğrudan tecrübelerinden beslenerek ürettikleri edebi ürünlerde de kendisini gösterir. Nitekim tarihsel seyirde milletlerarası etkileşim arttıkça söz konusu ortaklık daha belirgin hâle gelmiştir. Edebi eserlerdeki etkileşimleri, ortaklıkları ve farklılıkları incelemek üzere edebiyat biliminin bir alt kolu olarak nitelendirilen “mukayeseli edebiyat” sahası meydana çıkmıştır. Mukayeseli edebiyatın çıkış noktası Cemil Meriç'in “*Eski bir rüya*” (2017, 24.) diye nitelendirdiği Goethe'nin ‘Weltliteratur’ yani dünya edebiyatı fikridir. Weltliteratur, milli edebiyatların birleşip karşılıklı alışveriş sonucu bir eleme yaparak toplumlar arasında köprü kuran ortak bir dünya edebiyatını ifade eder. Böylece milletlerin birinci sınıf klasik eserleri ile insanlığın ortak edebiyat hazinesi yaratılmış olacaktır.

Mukayeseli edebiyat adı takriben 1827 yılında ilk defa Villemain tarafından kullanıldığı ve yaygınlaştığı için birçok araştırmacı tarafından benimsenmiştir. (Enginün, 2011, 17) Mukayeseli edebiyat müstakil bilim hüviyetini 19. yüzyılda kazanmış olup önceleri Fransa merkezli olarak Avrupa'da, daha sonraları da Amerika'da gelişim göstererek farklı ekoller oluşturmuştur.

Mukayeseli Edebiyat çalışmaları temelde yazar ve şairlerin başka milletlere mensup şair ve yazarların neler ürettiğine göz atmasından hareket alır. Yabancı dili bilen yazarlarca başka milletlerin edebiyatları daha derinlikli tanınabilirken edebî çeviri de bu etkileşimi kolaylaştıran önemli bir araçtır. Nitekim Türk edebiyatında çok eskiden beri Arapça ve Fransıza'dan eser tercümeleri yapılagelmışse de Türk Edebiyatının yüzünü Batıya dönmesiyle birlikte Tanzimat döneminde Batı dillerinden çeviri hareketlerinde bir yoğunlaşma görülür. Bu dönemde Avrupa, özellikle de Fransız edebiyatından yapılan çevirilerle yeni edebî türlerle tanışılmıştır. Şinasi, Ahmet Vefik Paşa, Yusuf Kamil Paşa gibi isimler ilk çeviri eserleri yayınlamışlardır. Çeviri etkinliği Cumhuriyet sonrasında da artarak devam etmiştir. Hatta 1940'lı yıllarda Hasan Âli Yücel önderliğinde devlet eliyle desteklenmiştir. Günümüzde de artarak devam eden çeviri faaliyetleri okur ve yazarların başka milletlerin edebiyatlarında neler olup bittiğini takip edebilmesi açısından oldukça önemli bir olaydır.

Akademik anlamda Mukayeseli Edebiyat çalışmaları Türkiye'de Cevdet Perin 'in İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde verdiği derslerle başlamıştır. Cevdet Perin'in *Tanzimat Edebiyatında Fransız Tesiri* isimli çalışması Türkiye'de mukayeseli edebiyat

çalışmalarının ilk örneği sayılabilir. Perin'in eserini daha sonra Mehmet Kaplan'ın yönettiği başka akademik çalışmalar takip etmiştir. Üniversitelerde Perin'in derslerinden sonra Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri de dâhil olmak üzere başka edebiyat bölümlerinde bu dersler verilmeye başlanmıştır. Müstakil bir bölüm olarak ise ilk kez Bilgi Üniversitesinde Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü açılmıştır. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının yaygınlaşmasında Gürsel Aytaç'ın *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* ve İnci Engin'ün *Mukayeseli Edebiyat* eserleri önemli bir yere sahiptir. Günümüzde bu alanda çalışmalar artarak devam etmektedir.

Mukayese, bir metot olarak insanlık düşünce tarihi kadar eskidir. Birçok farklı disiplinde çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Sözlü gelenekten yazılı materyale kadar geniş bir birikim ağını kapsayan mukayese yöntemi, tüm bilimlerde ve eleştirilerde kullanılır. Dolayısıyla edebî incelemenin kendine has işlemini hiçbir şekilde tek başına yeterince ifade etmez (Wellek, 2013'ten Akt. Öztürk, 2022: 214). Mukayeseli edebiyat alanında edebî eserler birçok yönden farklı parametreler çerçevesinde karşılaştırılabilir. Gürsel Aytaç'a göre karşılaştırmalı edebiyatta araştırmacının "*görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek; ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, bu farklılığın nedenleri üzerine yorumlar getirmektir.*" (2016, 11) Bu ifadeye bakarak bir karşılaştırmalı edebiyat çalışmasını, üç ana başlık altında toplanabilecek, asgari dokuz başlıkta düzenlemek mümkündür:

- a. Konu Açısından Karşılaştırma: 1. Ortaklıklar 2. Benzerlikler 3. Farklılıklar
- b. Düşünce Açısından Karşılaştırma: 1. Ortaklıklar 2. Benzerlikler 3. Farklılıklar
- c. Biçim Açısından Karşılaştırma: 1. Ortaklıklar 2. Benzerlikler 3. Farklılıklar (Bayram, 2004, 69)

Ancak yukarıdaki şekilde bir başlıklandırma oldukça genel bir perspektifte kalmaktadır. Farklı tarihlerde yazılmış eserler karşılaştırılabilirken eşzamanlı eserler de bir mukayesenin konusu olabilir. Mukayeseli edebiyat ilk ortaya çıktığında farklı ulusların eserleri karşılaştırılırken bugün aynı ulusa ait edebî eserler hatta bir yazarın farklı edebî ürünleri de karşılaştırmanın konusu olabilmektedir. Mukayese, bir edebî türün farklı uluslardaki tarihsel gelişimi, farklı akımların rağbet gösterdikleri edebî türlerin niteliği, bir edebiyatta başka ulusların imajını araştırmak ve örnek alma, etkilenme ve tesir gibi birçok farklı etkinlik alanında kendini gösterebilir.

Tesir konusu edebiyat dünyasında oldukça tartışmalı sonuçlar vermekle birlikte 20. yüzyılda Julia Kristeva'nın ortaya attığı ve Barthes tarafından desteklenen "Metinlerarasılık" kuramıyla farklı bir boyut kazanır. Metinlerarasılık kuramı, her söylemin başka bir söylemi yinelediğini, her yazınsal metnin daha önce yazılmış olan metinlerden ayrı olarak yazılamayacağını ve her metnin açık ya da kapalı bir biçimdeki önceki metinlerden izler taşıdığını savunur (Aktulum, 2000, 17-18). Post-modern romanın yükselişiyle birlikte metinlerarasılık artık bir artı puan olarak görülmektedir. Ayrıca metinlerarasılık, edebî ürünler arasındaki ilişkiler ağını daha sarıh bir şekilde ortaya çıkardığı için günümüzde yapılan birçok karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında da önemli rol üstlenmektedir. Mukayeseli edebiyatın en yaygın karşılaştırma konusu ise konu ve motif bakımından karşılaştırmadır. Ülkeden ülkeye, yazardan yazara geçen ortak konular ve motifler mukayeseli edebiyatın en elverişli alanını oluşturur (Aytaç, 2016, 93).

Bu çalışmada da Norveç edebiyatının önemli isimlerinden Per Petterson'un Türkçeye *At Çalmaya Gidiyoruz* ismiyle çevrilen romanı ile Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* isimli romanı ortak konu ve motifleri açısından bir mukayese mevzuu olarak ele alınacaktır. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanı ile ilgili metinlerarasılık, postmodern roman özellikleri ve psikanalitik yaklaşım açısından ele alan çeşitli çalışmaların varlığı nedeniyle bu metinlerarası ilişkiler üzerinde ayrıntılı bir

şekilde durulmayacak, incelemeye konu olan romanların karşılaştırılması çerçevesinde gerekli yerlerde değinilecektir.¹

1.Babalar ve Oğulları: Petterson ve Pamuk'un Romanlarına Mukayeseli Bir Bakış

Baba-oğul ilişkisi edebiyatın vazgeçilmez konularından birisidir. Mitolojide ve kutsal kitaplarda arkaik örneklerine rastladığımız baba oğul ilişkisi, tarih boyunca birçok edebiyatçı ve romancı tarafından işlenir. Birçok yazar baba oğul ilişkisine odaklanır, baba oğul ilişkisi bağlamında kuşak çatışmalarını, iktidar-muhalefet çekişmelerini, gelenek-yenilik süreçlerini, ele aldıkları toplumsal atmosfer içerisinde sorgular. Önceleri Freudyen bakış açısının etkisiyle sadece cinsel bilinçaltının sorgulanmasına indirgenen bu ilişki, farklı boyutları ve çağrışımlarıyla da roman tarihi boyunca genişleyerek ve anlam çeşitliliği kazanarak gelişir. Modernizm ve modernizm sonrası edebiyatta psikanalitik anlamının dışında, iktidar ilişkilerinden yabancılaşmaya kadar geniş bir gönderme çeşitliliği biçiminde ele alınan baba-oğul ilişkisi hem yazarlar hem de edebiyat eleştirmenleri için hala güncel ve popülerdir (Demir, 2009: 147). Orhan Pamuk'un romanlarında da baba oğul arasındaki bu ilişkiye değinilmiştir. Pamuk'un yazdığı çoğu romanında sorunlu, gergin ya da kopuk baba-oğul ilişkisinin işlendiğini söylenebilir (Demir, 2009: 148). Bu durum göz önüne alındığında yapılacak mukayese daha anlamlı olacaktır.

Petterson'ın orijinal ismi Ut Og Stjæle Hester olan romanının ilk baskısı 2003 yılına aittir. Türkçeye tercümesi At Çalmaya Gidiyoruz ismiyle yapılan bu roman, 2008 yılında Metis Yayınları aracılığıyla yayımlanmıştır. Kitap yedinci ve son baskısını yine Metis Yayınları ile 2022 yılında yapmıştır. Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* romanı ise ilk baskısını Yapı Kredi Yayınları'ndan 2016 yılında yapmıştır. İki eserin okurla buluşmaları arasında yaklaşık on üç yıllık bir fark olmakla birlikte Petterson'un eseri Türkçeye 2008 yılında kazandırıldığı için aradaki zaman farkı daha da azalır. Dolayısıyla her iki eser için hemen hemen aynı dönemin eserleridir demek yanlış olmaz. Bunun yanı sıra Petterson'ın Türkiye'de bulunduğu süreçte verdiği bir röportajda Orhan Pamuk'un eserlerini okuduğunu belirtmesi de etkileşim noktasında kayda değer bir ayrıntıdır.²

Romanların yayın tarihlerinin yakın olmasının yanında romanın konusu olan olayların hangi tarihlerde başladığı da yine önem arz eder. Her iki romanda geriye dönüşlerle iç içe geçen hikâyeler dolayısıyla tek bir zaman yoktur. *At Çalmaya Gidiyoruz* romanında Trond'un hayatında önemli bir nokta olan olayların başladığı tarih 1948 yılının Haziran ayıdır. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında ise Cem'in hikâyesi 1980'lerin ortasında başlar. Romanlarda daha sonra Trond ve Cem'in babaları ile ilgili birtakım bilgilerin açığa çıkmasıyla bu tarihler birkaç yıl öncesine kadar uzanır. 1940'lı yıllar tüm dünya için büyük krizin yaşandığı yıllardır. İkinci Dünya Savaşı birçok coğrafyada büyük yıkımlara neden olmuştur. *At Çalmaya Gidiyoruz* romanının kahramanı Trond'un yaşadığı coğrafya olan Norveç de 1940'lı yıllarda Nazi işgali altındadır. Trond çocukluğundan kalan hatıralarında babasının sık sık ortadan kaybolduğunu, onu ablası ve annesiyle birlikte Oslo'da bıraktığını söyler. Çocukluğunda babasından uzak kalan Trond, babasının bulduğu ufak tefek geçici işlerden başka tam olarak ne iş yaptığını bilmez. Aslında babası Norveç'teki savaşın başından itibaren sınırın öbür tarafında bulunan direnişçilerle bir haber ağını kontrol eder. Haber trafiğini bir ırmakla ayrılan İsveç sınırındaki köyden, köylülerin de yardımıyla yönetir. 1980'li yıllarda ise o tarihe gelene kadarki birkaç yılla birlikte Türkiye, toplumsal ve siyasal kargaşanın getirdiği askeri darbeye kadar uzanan bir bunalım hâli

¹ Söz konusu çalışmalar için bakınız: (Köker, 2017). (İlhan ve Avcıoğlu, 2016), (Aydımalp, 2020).

² Ali Çolak'ın Temmuz 2022'de Petterson ile yaptığı röportaj için bkz. (Çolak, 2022).

içerisindedir. 1980’li yılların Türkiye’inde başlayan *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında da Cem’in babası üniversite yıllarından başlayarak devrimci sol grupların bünyesinde bir siyasî mücadele verir. Cem’in babasının bu gruplarla olan ilişkisi evliliğinden sonra da devam eder. Cem de tıpkı Trond gibi çocukluğunda babasının sık sık ortadan kaybolduğunu hatırlar. Fakat Cem, Trond’dan farklı olarak babasının mesleğinden haberdardır, onun bir eczacı olduğunu bilir.

Romanlarda çocukluk dönemlerinde babalarının içerisinde bulundukları siyasal mücadelelerinden haberi olmayan Cem ve Trond bu mücadeleleri daha önceleri babalarının yanında olan üçüncü kişilerden öğrenirler. Trond babasıyla ilgili çoğu bilgiyi babasının trafiği yönetmek için yerleştiği köyün sakinlerinden olan Franz’dan öğrenir. Cem ise babası ile ilgili bilgileri uzun yıllar sonra Öngörenli Sırrı Siyahoğlu’ndan öğrenir. Hem *At Çalmaya Gidiyoruz* hem de *Kırmızı Saçlı Kadın* romanlarında başkişiler Cem ve Trond’ın hikâyelerine yön veren çıkış noktası babaları ile olan ilişkileridir. İki karakter de babalarının kendilerini ve ailelerini terk etmeleri hasebiyle eziklik ve öfke ile büyürler. Bunun yanı sıra Trond ve Cem’in babaları tarafından terk edildiklerinde on beş-on yedi yaşları civarında olmaları romanlarda görülen başka bir benzer durumdur. Yaşadıkları travma o yaşlarda oluşmaya başlayan kişiliklerini ve kendi evlatları ile olan ilişkilerini etkiler. Babalarından göremedikleri evlat sevgisini kendi evlatlarına da nasıl göstermeleri gerektiğini bilemezler. Bununla birlikte Trond yakınlarına bir adres ya da telefon numarası bırakmadan geçmişini terk edip bir nevi inziva hayatına çekilir. Beklenmedik bir anda kızının onu bulup ziyarete gelmesinden ince bir hoşnutluk hissetmesine rağmen bu hesaplanmamış ziyaretten dolayı epey rahatsız olur. Aralarında bir türlü sıcak bir baba kız ilişkisi oluşmaz. Cem de yıllar sonra varlığını öğrendiği oğlunun kimliğini merak etmesi dışında oğluna bir sevgi besleyemez. Ayrıca Cem’in küçükken babasına duyduğu öfke, kendi oğlu Enver’de katlanarak çoğalmış ve Cem’in sonunu getirmiştir denilebilir.

Mukayeseye konu olan romanlarda Trond ve Cem’in babaları ve ilgi duydukları kadınlarla birlikte içerisine girdikleri aşk üçgeni başka bir benzer durum teşkil eder. Babası, Cem ve annesini terk ettiğinde Cem ilk gençlik çağındadır. Babasının onları bırakıp gitmesinden sonra Cem lise ikinci sınıfı bitirdiğinde maddi durumlarının kötüye gitmesi dolayısıyla uzun yıllar ikamet ettikleri Beşiktaş’tan ayrılıp Cem’in teyzesinin kocasının Gebze’deki çiftliğine taşınırlar. Cem’i Öngören’e götürecek kuyucu ustası Mahmut Usta’yla da burada tanışırlar. Cem, annesi pek gönüllü olmasa da paraya duydukları ihtiyaç nedeniyle Mahmut Usta’nın çırağı olarak Öngören’e su kuyusu açmaya gider. Mahmut Usta ile Cem kasabanın biraz dışında bir arazide su çıkarmak için çalışırlar. Bazı akşamlar da birlikte kasabaya gidip kıraathanede çay içerler. Cem bu kasaba gezilerinde kendisinden yaşça büyük olan, adının daha sonra Gülcihan olduğunu öğreneceği *Kırmızı Saçlı Kadın*’la karşılaşır. İlk gördüğü andan itibaren ona ilgi duymaya başlar ve artık kasabaya geliş amacı onu görmek olur. Cem, *Kırmızı Saçlı Kadın*’ın kasabaya gelen bir tiyatro kumpanyasında oyuncu olduğunu öğrenir. Cem’in tiyatro ekibiyle *Kırmızı Saçlı Kadın*’ı takip ettiği bir akşam sinema çıkışında karşılaşır ve tanışırlar. *Kırmızı Saçlı Kadın*, Cem’i oyunu izlemesi için tiyatroya davet eder. Cem tiyatro konusunda tutucu yorumlar yaptığı için Mahmut Usta’dan çekinir. Onun haberi olmadan gidip oyunu izlemesi gerektiğini düşünür. Bir akşam kasabanın lokantasında tek başına otururken rastladığı tiyatro ekibinden ve aynı zamanda Gülcihan’ın kocası olan Turgay’dan kendisini tiyatroya sokmasını ister. Birkaç gün sonra izleme şansı bulduğu oyunda *Kırmızı Saçlı Kadın*’ın performansından oldukça etkilenir. Tiyatro çıkışında yaptıkları kısa sohbette Cem, *Kırmızı Saçlı Kadın*’ın isminin Gülcihan olduğunu öğrenir. Birlikte biraz yürüdükten sonra Gülcihan, Cem’i o sıralar geçici olarak ikamet ettikleri tabelacı arkadaşlarının evine içki içmeye davet eder. Ev sahibi tabelacı ve eşi zaten bir süredir

evde değillerdir. Gülcihan'ın kocası Turgay da o akşam İstanbul'a gitmiştir. Cem gençliğinin bu ilk yıllarında ilgi duyduğu, kendinden neredeyse on beş yaş büyük Gülcihan'la birlikte olur. O gecedan sonra Cem, Gülcihan'ı uzun yıllar boyunca bir daha göremez. Gülcihan ve Turgay'ın kim olduğunu, bu insanların babasıyla ne gibi bir ilişkileri olduğunu yıllar sonra ilk kez babasının cenazesinde tanıştığı Sırrı Siyahoğlu'ndan öğrenir. Gülcihan ile Cem'in babası gençlik yıllarında aynı siyasal örgütün faaliyetleri içerisinde bulunmuşlardır. Aralarında bir aşk da vardır. Fakat örgüt içerisindeki birtakım anlaşmazlıklardan dolayı kavuşmaları mümkün olmaz. Cem'in babası gruptan ayrılarak Cem'in annesiyle evlenirken Gülcihan da önce örgütün ileri gelenlerinden birisiyle, onun ölümünden sonra da kardeşi Turgay'la evlenerek tiyatro kumpanyasına katılır. Cem, yıllar önce ilgi duyup bir gece birlikte olduğu Gülcihan'ın aslında eskiden babasının da sevdiği kadın olduğunu öğrenince âdeta “serseme dönüp” sarsılır (Pamuk, 2016, 139). Cem içinde bulunduğu durumu Gülcihan'la birlikte olduğu evin sahibi Sırrı Siyahoğlu'ndan öğrenir. Öğrendikleri karşısında Cem'in duygu dünyası oldukça karmaşık bir hâl alır. Hissettiği duyguları tanımlamakta zorlanır. Neticede Cem gerçeklerden habersiz şekilde babasının sevdiği kadınla birlikte olmuştur.

Kırmızı Saçlı Kadın eserine benzer bir durum *At Çalmaya Gidiyoruz* romanında da dikkati çeker. Trond ile babası İsveç sınırında bir köye gelirler. Bu köyde babasının daha önceden kiraladığı evde konaklarlar. Geliş amaçları köyün yakınındaki ormandan kestikleri tomrukları köyden geçen ırmak boyunca akıntıyla İsveç'e götürüp satarak para kazanmaktır. Fakat yapılacak iş ağır olduğundan yardım almak zorundadırlar. Trond, burada kısa süre arkadaşlık yaptığı Jon, onun ikiz kardeşleri Lars ve Odd, anneleri ve babaları, zengin Barkald ve Franz'la tanışır. Jon'un kardeşi Odd, Lars'ın neden olduğu elim bir kaza sonucu hayatını kaybeder. Olanlardan çok etkilenen Jon köyden ayrılır. Tomruk işi için çalışma vakti geldiğinde de Trond ve babasına Jon'un anne ve babası ile birlikte Franz yardım edecektir. Ancak tomruk işinde çalıştırmak için bir ata ihtiyaç duymaları nedeniyle Barkald'a at karşılığında otlarını kesmesinde yardım etmeleri gerekir. Bu iş esnasında onlarla birlikte Jon'un annesi de çalışır. Trond, işte burada ilk defa Jon'un annesine ilgi duyduğunu fark eder. Otuzlu yaşlarında olan bu kadın ona her zamankinden daha farklı görünür. Çalışırken yorulmasına rağmen kadının kendisini zayıf görmesini istemediği için zorlanarak da olsa daha çok çabalar. Fakat Trond babasının da aynı kadına karşı bir ilgisi olduğunu sezer. Tomrukların kesilme vakti geldiğinde Jon'un annesi, babası ve Franz onlara yardım eder. Erkekler tomrukların kesim ve istiflemesinde çalışırken Jon'un annesi de ufak tefek işler dışında çalışanlara yemek yapıp getirir. Trond'un kadına karşı duyduğu ilgi devam eder. Öğle vakti uyku molalarında yarı açık gözle onun yemek getirmek üzere kayığa gidişini seyreder. Tomruk işinde Trond'un babası ve Jon'un babası mola verilmesine rağmen tomruk istifinin üzerinde birbirlerine inatla çalışmaya devam ederler. Franz, Jon'un annesi ve Trond endişe ile onları seyrederken Trond ve Jon'un annesi arasında bir yakınlaşma olur. Trond kolunu kadının omzuna dolayıp kendisine çeker. İçinde bulunduğu durum onu hem endişelendirir hem de mutlu eder. Trond bu yakınlaşma anında hissettiklerini şöyle ifade eder:

“Başımı döndüren bir koku, tıpkı ormanın başımı döndürmesi, gözlerimin dolması gibi bir şeydi bu ve ben onun hiç kimsenin annesi olmasını istemiyordum, ne yaşayan ne de ölmüş. Tuhaf olan şey benden uzaklaşmamasıydı, kolumu uzaklaştırmadı, hafifçe omzuma yaslandı, ne istediğini anlamıyordum, benim ne istediğimi de anlamıyordum ama ona daha sıkı sarıldım, ölümüne korkuyordum ve mutluydum, belki de bunun nedeni yalnızca ona yaslanacak omuz sunmak için en yakında benim olmamdı, ya da benim birilerinin oğlu olmamdı ve hayatımda ilk kez birinin oğlu olmak istemiyordum.” (Petterson, 2015, 78).

Ana karakter kadına karşı duyduğu ilgiden dolayı önünde engel olarak gördüğü oğulluk ve annelik gibi statülerden soyunmak, yalnızca iki âşık olarak kalmak ister. Nitekim bir dikkatsizlik sonucu Jon'un babasının ayağı kırıldığında da babasına yalnızca bu mesut anını bozduğu için öfke duymaktadır. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Trond, babasını ve Jon'un annesini evlerinin önündeki iskele üzerinde bir bankta çok samimi bir şekilde yan yana görür. Daha sonra şaşkınlığını henüz üzerinden atamamışken babası ile kadının öpüştüklerine de şahit olur. İçinde bir öfkenin yükseldiğini hissederek fakat bu öfke babasının annesine ettiği ihanetten dolayı değildir. Kaldı ki öfkesini o tarafa yönlendirmek istese de yapamaz. Onları bırakıp Franz'ın evine gider. Franz, Trond'a babası ve Jon'un annesi arasındaki ilişkinin geçmişini anlatır. Alman işgali sırasında babası ve Jon'un annesi direniş grupları içerisinde postalık görevini üstlenirler. Yakınlıkları Trond'un babasının köye ilk geldiği günden beri devam eder, kadın ona belli aralıklarla yemek yapmaya dahi gider. Yine bir gün direniş gruplarına mensup bir adamın elinde çantayla İsveç'e geçmesine yardım etmeleri gerekir. Jon'un annesi adamı kayıkla nehrin karşısına geçirecek, Trond'un babası da adamın İsveç'e geçmesini sağlayacaktır. Fakat işler ters gider, adam vurulur. İsveç'e gitmesi gereken evrakların olduğu çantayı Jon'un annesi alır ve Trond'un babasıyla birlikte el ele İsveç'e kaçar, iki yıl boyunca dönmezler. Trond babasının iki yıl boyunca eve dönmediğinde aslında nerede olduğunu öğrenmiştir. İlgi duyduğu kadın, babasının yıllardır ilişkisi yaşadığı kişidir.

Görüldüğü gibi Cem ve Trond kendilerini farkında olmadan bir ilişki üçgeninin içerisinde bulurlar. Hem Cem'in hem de Trond'un ilgi duydukları ilk kadınlar, babalarının daha önceden siyasi mücadeleleri esnasında bizzat ilişki yaşadığı kadınlardır. İkisi de bunu daha sonra üçüncü bir kişiden öğrenirler. Ayrıca bu iki kadın da hem evli hem de otuzlu yaşlarındadırlar. Trond ilgi duyduğu kadının babasıyla olan ilişkisini henüz gençken öğrenir fakat Cem söz konusu gerçeği aradan uzun yıllar geçtikten sonra öğrenir. Ayrıca Cem ile Gülcihan cinsel birliktelik yaşarken Trond ile Jon'un annesi arasında bu boyutta bir yakınlık oluşmaz.

Eserlerde dikkati çeken bir başka husus Trond ve Cem'in aradan geçen uzun yıllara rağmen geçmişlerinden kurtulamamalarıdır. Trond ve Cem'in geçmişleri olan mücadelelerini daha çok psikoloji ve bellek çalışmalarında kullanılan Zeigarnik etkisi kavramı ile açıklamak da mümkündür. Kavram, Rus psikiyatr Bluma Wufona Zeigarnik'in çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu çalışmaların çıkış noktası Zeigarnik'in arkadaşları ile bir restoranda yediği yemekte yaptığı gözlemleri olarak gösterilir. Zeigarnik restoranda siparişleri tek bir garsonun hiçbir yere kaydetmeden aldığını fark eder. Yemeği yiyip restorandan ayrıldıktan kısa süre sonra Zeigarnik geri dönüp garsona bunca siparişi nasıl aklında tuttuğunu ve hepsini nasıl doğru olarak servis edebildiğini sorar. Garson ona siparişleri aklına yazdığını ve siparişlerin ilgili kişilere teslim edilmesinden sonra siparişleri aklından sildiğini söyler (Gürdin, 2020: 155). Bu olaydan hareketle Zeigarnik, 1927 yılında yaptığı çalışmada deneklerine 18-20 kadar iş yapılması gereken bir deney sunar. Bu işlerin yarısının tamamlanmasına izin verilirken yarısında ise işi bitmeden durdurur. Çalışma sonrasında Zeigarnik, deneklerinden bu işlerin neler olduğunu hatırlamaya çalışmalarını ister. Deney sonucunda tamamlanamayan işlerin hatırlanma oranının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşır (Köksal ve vd. 1992: 95). Tamamlanmamış görevler/işler tamamlanmış görevlere/işlere nazaran yaklaşık olarak iki kat daha fazla hatırlanabilmektedir (Gürdin, 2020: 155). Zeigarnik'e göre bitirilmemiş, sonlandırılmamış işler, zihni meşgul eder ve iş bitince, zihin bu meşguliyetten kendini kurtarır (Gürdin, 2020: 155).

Psikosoybilim alanında çalışmalar yapan Anna Schützenberger de geçmişten bir türlü kopamama durumundan bahsederken Zeigarnik etkisine atıfta bulunarak tamamlanmamış görevlerin,

tutulmamış yasların, kayıpların ve üzerine durulmamış travmaların uzun süre hafızada kaldığını, 'sancıdığını' ve genellikle kişi hayatı boyunca kendilerini uzun süre hatırlattığını ifade eder. Hatta bazen kuşaktan kuşağa iletiltiğini ileri sürer (Schützenberger, 2020: 37). Ona göre kişinin başladığı bir işi sonuçlandırma ya da sonunun ne olacağını bilme arsusu insan tabiatının meylidir (Erdem, 2021: 88).

Romanların ana karakterleri hem Cem'e hem de Trond'a bakıldığında geçmişlerinden bir türlü kurtulamadıklarını görmek mümkündür. Cem başarılı bir iş adamı olduktan sonra işi gereği Öngören'e tekrar döner. Aslında Cem'i oraya çeken işinden ziyade Mahmut Usta ve oğlunun kim olduğunu öğrenmek için duyduğu meraktır. Cem, oldukça değişmiş olan Öngören'de geçmişi bir kez daha yaşar. Gülcihan'ı ve oğlu Enver'i görür. Mahmut Usta ile olan anılarının izini sürer. Trond ve Cem'in sonuçlandırmadıkları duygusal meseleleri yaşadıkları coğrafyadan uzaklaşıp başka hayatlar yaşasalar dahi yarım kalmışlıktan kaynaklanan bir gerilim olarak varlığını sürdürmeye devam eder. Babaları ile olan ilişkiler ve bu ilişkilerden doğan travmalarının üzerinden geçen yıllar tarafından örtüldüğünü düşünse de bu travmalar belleklerinde hala canlılığını korur. Bu durum özellikle Cem'in ve oğlu Enver'in hayatını derinden etkiler. Yukarıda Schützenberger'den referansla değinildiği gibi tamamlanmamış iş kuşakları arasında nükseden fiziksel ya da ruhsal problemlerle kişinin yaşamına tesir edebilir. Yarım kalıp sonuca varmamış çeşitli arızalar, kişinin yaşantısını sarstığı gibi gelecek kuşağın yaşantısını da yönlendirebilme potansiyeline sahiptir (Erdem, 2021: 84). Cem, Öngören'e tekrar döndüğünde babası Akın'ın onu babasız bıraktığı gibi kendisinin de oğlu Enver'i babasız bıraktığını fark eder. Babasızlık duygusu bir soy mirası gibi Cem'den Enver'e kalmıştır.

Trond emekliliğinden sonra şehri terk edip uzak bir köye yerleşir. Burada köpeği ve kendisinden başka tanıdığı hiç kimsenin olmadığını düşünür. Ancak farkında olmadan babasını en son gördüğü köyün yakınlarında bir köye yerleşmiştir. Tesadüfler yalnızca bununla da sınırlı değildir. Evine en yakın komşusu da Jon'un kardeşi Lars'tır. İlk görüşte tanıyarsa da sonradan Lars'ı tanır ve bu beklenmedik tesadüf onu tekrardan 1948 yılı yazına götürür. Aslında Trond'un her şeyden uzaklaşmak için seçtiği yeni yaşam alanının travmalarının olduğu bölge olduğunu fark etmesi beklenebilir. Trond'un belleğinde babası ile ilgili yarım kalmışlık ve belirsizlik duyguları onu tekrar başladığı yere getirmiş olabilir. Fakat Trond kendisi için önemli olan olayların geçtiği yere geldiğinin farkına varmakta güçlük çekmektedir. Bu durum psikolojik travmanın bellek üzerindeki etkisi ile ilişkilendirilebilir. Freud psikolojik travma üzerinde çalışırken bu travmaları yalnızca fiziksel felaketlerle sınırlı tutmamış ve onları travmatik hatıralar olarak yorumlamıştır (Doğan, 2022: 1). Buna ek olarak günümüzde travma üzerine çalışanlar, kişi için üzücü sayılabilecek uzun vadeli psikolojik etkileri olan olayların travmatik olarak tanımlanabileceğini söylemişlerdir. Çocukluk dönemi çağı travmaları fiziksel ve cinsel istismar kaynaklı olabildiği gibi duygusal ihmal kaynaklı da olabilir (Bedir&Işiker, 2022: 112). Mukayeseye konu olan romanların ana karakterleri Cem ve Trond da babaları tarafından maruz kaldıkları duygusal ihmal ile oluşan travmaya sahiptirler. Fakat bu travmalara karşı gösterdikleri psikolojik tepkiler yanı sıra değildir. Travmaya sonrası psikolojik tepkiler çeşitlilik gösterir. Bu tepkiler psikolojik etkinin durumuna göre ortaya çıkabilir. Bu etki kişinin hafızası üzerinde de etkili olabilir ve farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bunları unutma, bastırma, yer değiştirme, intihar vb. alt başlıklar şeklinde tasnif eden Freud, travma üzerine çalışırken travmanın bellek üzerindeki etkisi ile de ilgilenir. Travmanın yaşanan olay sonrasında hatırlanamama sebep olan geçici hafıza kaybı benzeri bir deneyim ile karakterize olması ve ancak belli bir süre sonra tekrar dönmesini *Project for a Scientific Psychology* (1895) eserinde öne sürmektedir (Doğan, 2024: 1016) Travma olarak tanımlanan

durum, belleğin unutma eylemi ile kaygıyı doğurmasına neden olur. Unutmak, kaybetmekle başlayan bir süreci beraberinde getirir. Kaybedilen nesne ile aradaki duygusal bağın azalmasıyla orantılı şekilde hatıralar kaybolur. Fakat belleğin her zaman hissedilen doğasından dolayı tamamen kaybolmuş gibi görünse de unutma kalıcı hale gelmez. Travmanın bellekte yarattığı yas, melankoli ve bunlara bağlı olarak kültürel bir gösterge olan matem; travmatik olayların unutma ve yeniden hatırlanma ekseninde ilerlediğini göstermektedir (Doğan, 2022: 2). Trond'un da farkında olmadan babasının onu terk ettiği köyün yakınlarına geri dönmesi ve onun yaşadığı travma ile hatıralarının ayrıntılarını belleğinde silmesi ile açıklanabilir. Lars ile komşu olup onun kim olduğunu hatırladığında üzerini örttüğü hatıralar ve travmaları tekrar canlanır.

2.Kral Oidipus ve Yazgıların Benzerliği

Mukayese edilen romanlarda benzerlik arz eden unsurlar özellikle de Trond ve Cem'in babalarıyla aynı kadına âşık olmaları ve bunun kader şeklinde yorumlanması mümkün olan başladıkları yere geri dönmeleri şüphesiz Yunan mitolojisinde Kral Oidipus'un³ hikâyesini akla getirir. Çalışmanın başında belirtildiği üzere romanların ikili mukayese dışında başka metinlerle ilişkileri çalışmanın sınırları dışında kaldığı için bu metinlerarası ilişkiler tafsilatlı olarak ele alınmayacaktır. Ancak romanlar arasında mukayese sonucu ortaya çıkan benzerliklerin kaynağına işaret etmesi açısından Kral Oidipus'un hikâyesine değinmekte yarar vardır. Oidipus babası Laios'u öldürerek farkında olmadan öz annesiyle evlenir ve ondan çocukları olur. Trond ve Cem de birebir aynı olmasa da benzer bir durumun içerisinde bulunurlar. Cem farkında olmadan babasının sevgilisi olan Gülcihan'la bir birliktelik yaşar ve bir çocuk sahibi olur. Trond ise yine aynı şekilde babasının sevgilisi olan Jon'un annesine ilgi duyar. Fakat bu ilişki Cem ile Gülcihan'ın ilişkileri kadar ileri gitmez. Yalnız Trond sevdiği kadınla ilişki yaşayan babasına karşı bir öfke geliştirir. Ruh dünyasında ilgi duyduğu kadına sahip olabilmek için oğulluk, babalık ve annelik gibi bütün statülerden soyutlanmak ister. Babasına karşı duyduğu öfke annesine ihanet etmesinden değil sevdiği kadını elinden almış olmasından dolayıdır. Bu durum yine Oidipus'un hikâyesinden mülhem psikanalistlerin geliştirdiği ve birçok farklı alanda kullanılan Oidipus Kompleksi'ne⁴ işaret eder. Cem ise birlikte olduğu kadının eskiden sevgilisi olması hasebiyle babasına karşı herhangi bir öfke duymaz. Fakat *Kırmızı Saçlı Kadın* romanı, başkahraman Cem'in romanda anlatılan öyküsü, oğul baba-anne üçgeninden oluşan Freud'un şemasına yerleştirilebilir

³ Thebai kralı Laios ile Iokaste'nin oğlu olan Oidipus/Oedipus, Yunan mitolojisinin belki de en trajik kahramanıdır. Iokaste henüz hamile iken bir düş görmüş ve bu düşün kraliçenin karnında taşıdığı çocuğun babasını öldüreceği şeklinde yorumlanması üzerine doğar doğmaz dağa bırakılmıştır. Ayak bilekleri delindiği ve içinden bir şiş geçirildiği için bebeğe 'şiş ayaklı' anlamına gelen Oidipus ismi verilmiştir. Korint Kralı Polybos ve esi tarafından büyütülen Oidipus delikanlılık çağına geldiğinde anne ve babasının gerçek anne ve babası olmadığına ilişkin bir dedikodu duymuş ve gerçeği Tanrı Apollon'dan öğrenmek üzere Delphoi tapınağına doğru yola koyulmuştur. Kâhinden babasını öldürüp annesini ile evleneceğini öğrenen Oidipus, dönüş yolunda karşılaştığı bir adamla tartışarak onu öldürmüştür. Bu olaydan sonra Thebai'ye ulanan Oidipus, Sphinks isimli canavarın şehirde korku saldığını ve sorduğu bilmecelelere cevap vermeyenleri parçalayıp yediğini görmüştür. Canavarın sorduğu sorulara doğru yanıt veren ve canavarı öldüren Oidipus, halk tarafından Laios'dan boşalan taçla ve dul kraliçe Iokaste ile ödüllendirilmiştir. Thebai'ye kral olan ve bilmeden öz annesi ile evlenen Oidipus, yıllar sonra şehrin basına bela olan veba salgının nedenini öğrenmek istediğinde kâhinden, kral Laios'un katilinin bulunması ve şehirden sürülmesi gerektiği yanıtını almıştır. Bilmeden babasını öldürdüğünü ve öz annesi ile evlendiğini anlayan Oidipus iğneyle gözlerini kör ederken, kraliçe Iokaste de kendini öldürmüştür. (Gürel- Muter, 2007: 555)

⁴ Psikoloji literatüründe önemli bir kavram olan *Oidipus Kompleksi* -*Oedipus Complex*-, erkek çocuğun annesine karşı duyduğu bilinçsiz yakınlık nedeniyle babasını kıskanmasını ve bununla ilgili ruhsal bozuklukları nitelemek için kullanılmaktadır. Freud'a göre 3-4 yas arası fallik dönemde, erkek çocuklarda babayı kendine rakip görme ve annenin gözdesi olma şeklinde bir davranış tarzı ortaya çıkmaktadır. Kısaca, küçük çocuk annesine tümüyle sahip olmak, babasını ise öldürme isteği duymaktadır -tıpkı Oidipus gibi- Tüm bunlara ek olarak Oedipus'un gözlerini kör etmiş olması nedeniyle psikiyatri literatüründe kişinin kendi gözlerini tahrip etmesi durumu *Oidipism* olarak adlandırılmaktadır (Gürel-Muter, 2007: 555).

(Çelik, 2020, 131). Ancak arada bir fark vardır. Oidipus'un doğrudan öz annesiyle bir ilişki söz konusuysa hem Trond'un hem de Cem'in içerisinde bulundukları ilişki babalarının sevgilisidir. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında toplumsal değerler açısından, tepki çekmemek için bu ilişkide anne yerine sevgilinin seçildiği yorumunu yapmak mümkündür (İlhan-Avcıoğlu, 2016: 355). Orhan Pamuk açık bir şekilde Oidipus'un hikâyesine romanda birçok kez yer verir. Cem'in hayatından birçok dönüm noktası da Oidipus'un hikâyesine benzer nitelikte gelişir. Ancak bu benzerliklerin çokluğuna rağmen yalnızca anne yerine sevgilinin seçilmesi yukarıdaki yorumu destekler niteliktedir. *At Çalmaya Gidiyoruz* romanına gelince Trond da annesine değil babasının sevdiği kadına ilgi duyar. Fakat yukarıda yapılan yorumun bu roman için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü *At Çalmaya Gidiyoruz* romanında ne doğrudan ne de dolaylı olarak Oidipus hikâyesi ile ilgili bir gönderme bulunmamaktadır.

Yine Oidipus'un hikâyesi ile ilgili bir başka benzerlik de Cem ve Trond'un başladıkları yere geri dönmeleridir. Oidipus, kehanetin gerçekleşmemesi için uzaklaştırıldığı Thebai şehrine kaderinin esiri olarak, farkında olmadan geri dönmüştür ve sebep olduğu felaketin bedelini kendisini kör ederek ödemiştir. Bu farkında olmadan geri dönüş Trond'un durumu ile bir benzerlik arz eder. Emekli olup herkesten uzak bir köye yerleşen Trond farkında olmadan 1948 yılında babasıyla geldiği ve onu son defa gördüğü köyün yakınlarında bir köye yerleşir. Onun geçmişi ile ilgili rastladığı tek şey bu değildir. Köyde en yakın komşusu Jon'un kardeşi Lars'tır. Babası ile ilgili ona acı veren hatıralarını canlandıran da budur.

Ancak Trond'un sonunun Oidipus gibi bir felaketle bitmemesi vurgulanması gereken önemli bir ayrıklıktır. Oidipus'un acı sonuna benzeyen duruma ise *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında karşılaşılar. Cem, başladığı yer olan Öngören'e döner. Öngören macerasının başladığı kuyunun başında oğlu Enver'le olan boğuşma esnasında kendi tabancasından çıkan kurşunla gözünden vurularak can verir. Cem'in sonunun Oidipus gibi bir felaketle bitmesinin yanı sıra gözünden vurularak ölmesi de bir başka dikkat çekici noktadır. Oidipus da sebep olduğu kötü durumları öğrenince kendi gözlerini kör etmiştir.

Mukayeseye konu olan romanların Oidipus Hikâyesi ile benzerliklerine bakıldığında *Kırmızı Saçlı Kadın* romanın ilgili hikâyeye yaptığı göndermeler daha açık bir şekilde görülür. Pamuk, Oidipus'u romanında bir referans metin gibi kullanmıştır. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanındaki göndermeler, yazar tarafından satır aralarına gizlenmiş ve referans metnin kimi şahıs ve olaylarından elde edilen ipuçları vasıtasıyla ana metni bütünleyecek bir şekilde geliştirilmiştir. Roman kahramanları ve olay örgüsü Oidipus'u hatırlatacak mahiyette oluşturulmuştur. Öte yandan *At Çalmaya Gidiyoruz* romanının Oidipus ile olan benzerliği *Kırmızı Saçlı Kadın*'a oranla oldukça örtük ve bulanıktır. Ancak söz konusu benzerlik dikkatli bir şekilde ve araştırmacı gözle okunduğunda seçilebilir. Burada *Kırmızı Saçlı Kadın*'da olduğu gibi açıktan metinlerarası göndermeler olmamasına rağmen Oidipus'un etkisi görülür. Efsaneler, mitolojiler ve tarihi olaylar edebiyat eserlerini yüzyıllar boyunca besleyen ortak kültür hazineleri niteliğindedir (Aytaç, 2016: 13). Gerek semavî dinlerin gerekse ve mitolojinin ürettiği sembolik ve alegorik anlamlar bütünü, insanlığın kolektif belleğinde kayıtlıdır (Gökcan, 2017: 651). Bazı düşünürlerce mitler, insanın bilinçaltında bulunan duygularının veya evrensel bilinçaltının yansıması olarak görülmüştür (Campbell, 1995: 26). Jung'un yorumuna göre insanlığın ortak hafızasının bireyde gizli bir bilgi, bilinçdışı bir potansiyel olarak yaşadığı yönündedir. Bilinçdışı, bir yerde dalgaların

ve binlerce yılın hazinesi olan o uyuyan bilgiler suyun yüzüne çıkar.⁵ *At Çalmaya Gidiyoruz* romanına bu nazarla bakıldığında Oidipus hikâyesinin etkisi daha anlaşılır bir hüviyete sahip olur.

Sonuç

Per Petterson'un *At Çalmaya Gidiyoruz* romanı ile Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında dikkat çekici derecede benzerlikler görülmektedir. *At Çalmaya Gidiyoruz* romanında İkinci Dünya Savaşı yılları, *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında ise Türkiye'yi 1980 darbesine götüren çalkantılı dönem konu edilmiştir. İki eserde de toplumların büyük buhran yaşadıkları siyasal kargaşa dönemleri seçilmiştir. Ayrıca hem Cem'in hem de Trond'un babası giriştikleri siyasal mücadeleler yüzünden ailelerini ihmal etmişlerdir. Cem ve Trond babaları tarafından terk edildiklerinde 15-17 yaş aralığındadırlar. İlk gençlik çağlarında yaşadıkları travma kişiliklerini ve gelişimlerini de etkiler. Babalarından sevgi görmedikleri için kendi evlatlarına da gereken sevgiyi gösteremezler.

Cem ve Trond çocukluktan gençliğe adım attıkları dönemde bir kadınla yakınlaşmalarını otuzlu yaşlarındaki evli kadınlarla yaşarlar. Ayrıca bu kadınlar ikisinin de babalarının sevgilileridir. Her iki kahraman da farkında olmadan kendilerini bir aşk üçgeninin içinde bulurlar. Fakat bu üçgenin bir köşesi kendileri iken diğer köşeleri de babaları ve onların sevgilileridir. Cem ve Gülcihan arasındaki ilişki cinsel birlikteliğe kadar varırken Trond ile Jon'un annesi arasındaki yaklaşma çok kısa süreli olur ve tek taraflı bir ilgi olarak kalır. Trond ve Cem'in hayatlarında görülen benzerliklerden birisi de her ikisinin de yıllar sonra başladıkları yere geri dönmeleridir. Kader farkında olmadan hayatlarında onlara başladıkları yere geri getiren bir daire çizdirmiştir. Bu geri dönüşü Cem ve Trond'un babasızlık travmaları ile ilişkilendirmek mümkündür. Her ikisinin babaları kendilerini çocukluktan gençlik çağına geçtikleri dönemde terk ettikten sonra yaşadıkları yerden uzaklaşıp farklı hayatlar kurmuşlardır. Fakat babaları ve onlarla ilgili hatıraları belleklerinde tamamlanmamış bir mesele olarak kalmıştır. Bu yarım kalmışlık onları geri çağırıştır. Zeigarnik etkisi olarak ifade edilen bu durum Cem ve Trond'un durumları için de geçerlidir. Öte yandan yaşadıkları duygusal ihmal kaynaklı travmalara gösterilen tepkiler farklılık arz etmektedir. Trond'un maruz kaldığı psikolojik travmaya karşı geliştirdiği refleks unutmak olurken Cem geçmişiyile yüzleşmek ve zihnindeki boşlukları doldurmak için başladığı yere geri döner. Aslında Trond da unutmuş gibi görünse de belleğindeki travmatik hatıraları onu tekrar başladığı yere getirir. Böylece belleğinde geri plana atılıp üzeri örtülen meseleler tekrar gün yüzüne çıkar. Cem bu dönüşte yeni bilgiler edinir. Oğlu ile tanışıp onun eliyle hayatını kaybeder. Trond geçmişiyile zihinsel planda bir hesaplaşmaya gider.

Mukayeseye konu olan romanlarda en dikkat çekici benzerlikler ana karakterler Cem ve Trond'un babaları ile olan ilişkilerinin yanı sıra babalarının sevgilisi olan kadınlarla yaşadıkları aşktır. Cem ve Trond da farkında olmadan kendilerini bir üçgenin içinde bulurlar. Bu aşk üçgeninde kuşkusuz bir benzerlik vardır fakat ilişkilerde seçilen kadınlar ne Cem'in ne de Trond'un annesidir. Orhan Pamuk'un toplumsal tepkiye maruz kalmamak için kasıtlı olarak anne yerine sevgiliyi seçmiş olabileceği yorumu yapılabilir. Çünkü Pamuk'un romanında metin kurgulanırken Kral Oidipus'un hikâyesinin referans metin olarak seçildiği açıkça belli edilmektedir. Fakat Petterson'un romanında açıktan ya da dolaylı olarak bu tarz bir gönderme olmadığı için aynı yorumu yapmak mümkün değildir. Fakat Trond'un babası ile aynı kadına âşık olması ile farkında olmadan başladığı yere geri dönmesi göz önünde bulundurulunca Oidipus'un hikâyesi ile benzerliklerin sezilmesi mümkündür.

⁵ Bkz. (Jung, 2017).

Kaynakça

- Aydınalp, E. B. (2020). "Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın adlı Eserinde Baba / Oğul İkilemi, Yasa ve Kimlik Karmaşası", *International Journal of Filologia*, 3 (4), s. 204-215.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarasılık*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aytaç, G. (2016). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bayram, Y. (2004). "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, s.69-93.
- Campbell, J. (1995). *Tanrının Maskeleri: İlkel Mitoloji*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Çelik, S. (2020). "Psikanalitik Bir Yaklaşımla Kırmızı Saçlı Kadın". *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.2 (1), s. 113-139.
- Çolak, A. (2022). "Geçmiş Artık Acıtmıyor". *Socratesdergi.com*. <https://socratesdergi.com/yazi/gecmis-artik-acitmiyor>. Erişim Tarihi: 25.03.2025.
- Demir, F. (1998). "Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi Romanında Baba-Oğul İlişkisi", *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, s. 145-155.
- Doğan, M. N. (2022). *Türk Şiirinde Psikolojik Travmanın İzleri (1860-2020)*, yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Enginün, İ. (2011). *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erdem, M. Y. (2020). "Psikosoybilim Bağlamında "Kırmızı Saçlı Kadın" Romanı", *Journal of Turkish Language and Literature*, 7 (1), s. 82-93.
- Gökcan, M. (2017). "Karşılaştırmalı Edebiyat Bağlamında İmgeler ve Alegoriler: Suyun Evrensel Hikâyesi". *International Journal of Languages, Education and Teaching*, S. 5(4), s. 650-657.
- Gürdin, B. (2020). "Zeigarnik ve Diderot Etkilerinin Yeni Ürün Alımında Tüketiciler Üzerindeki Etkisi", *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S. 11(1), s. 151-173.
- Gürel, E.; Muter, C. (2007). "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* S. 7(1), s. 537-569.
- İşiker Bedir D.; Mercan S. "Travma, Dissosiyasyon ve Hafıza: Teorik ve Epigenetik Bir Yaklaşım", *Psikotravmatoloji*, ed. Öztürk E, Ankara: Türkiye Klinikleri.
- İlhan, Ü. D.; Avcıoğlu, G. G. (2016), "Anlatı İçinde Anlatı: Orhan Pamuk'un "Kırmızı Saçlı Kadın" Eserinde Doğu-Batı Sentezi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 40, s. 351-359.
- Jung, C. G. (2017). *Dört Arketip*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Köker, S. (2017). "Mukayeseli Edebiyat ve Postmodernizm bağlamında Kırmızı Saçlı Kadın Üzerine Bir İnceleme", *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature] Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı*, S.3 (7), s. 205-213.
- Köksal, F.; Gülsoy, M.; Eder, A. (1992). "Zeigarnik Etkisine Yeni Bir Yaklaşım" *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, S. 15, s. 95-106.
- Meriç, C. (2017). *Kırk Ambar Rumuz-ül Edeb*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, D. (2022). "Muallim Naci'nin Şiirlerine Cenab Şahabettin'in Yazdığı Nazirelerin Mukayeseli Edebiyat Bağlamında Karşılaştırılması", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 8, Sayı 17, Güz 2022, s. 212-235.
- Pamuk, O. (2016). *Kırmızı Saçlı Kadın*, İstanbul: YKY.
- Petterson, P. (2008). *At Çalmaya Gidiyoruz*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Schützenberger, A. A. (2020). *Psikosoybilim*, çev. K. Kahveci, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.